

Graszoden anno 2009: Groter, dikker, zwaarder, sneller

Uitdijende zoden redden dichte stadions

Sinds het WK in Duitsland zijn veel stadions in dichte tempels veranderd. Daarbij lenen deze stadions zich voor evenementen; allemaal ontwikkelingen waardoor de traditionele graszode mee moest in de vaart der volkeren. De zoden lijken steeds groter, dikker en zwaarder te worden. Ook lever- en legsnelheden worden opgevoerd. Graszodenleverancier Hendriks uit Heythuysen heeft een neusje voor innovaties om voorop te lopen in de markt. Bedrijfsleider Gerdien Vloet en eigenaar Wil Hendriks vertellen over de drijfveer achter hun innovatiedrang.

Auteur: Karlijn Raats

Weet u als facilitair manager of als fieldmanager waar met wat voor zorg uw graszoden ter wereld komen en opgevoerd worden voordat ze hun ouderlijk huis verlaten? Graszoden maken is een vak op zich. Onder gecontroleerde omstandigheden creëren graszodenkwekers pluggen van extreem hoge stevigheid, die noodzakelijk is om de zoden te vervoeren. Goede zoden komen alleen tot stand door toewijding, volgens bedrijfsleider Gerdien Voets: "Iedere dag moet je kijken hoe het gras erbij staat. Gras is net een baby die de hele dag zorg nodig heeft."

Productieproces

De weg die een graszodenkweker aflegt voordat de zode op het veld of in het stadion ligt, is er dus eentje van bloed, zweet en tranen. In zijn algemeenheid is het proces nog wel in korte tijd uiteen te zetten. Dat doet Vloet: "Een graszodenkweker vangt aan met het bewerken van de grond, door de grond te frezen. Daarmee haal je al het oude materiaal van het veld af en verdeel je dat over het veld, waarna de ploeg er overheen gaat tot 20 centimeter diep. De volgende stap is egaliseren en kilveren. Daarmee wordt het veld waterpas. De zaaimachine brengt het graszaad aan in de grond. Tot slot drukt de cam-

bridge-machine het graszaad iets verder de grond in en verspreidt de zaden ook wat. Dan is het even wachten."

Vloet vervolgt: "De eerste drie weken hoeft een kweker van sportzoden niks te doen, behalve indien nodig beregenen. Sportzoden bestaan uit veldbeemd en engels raaigras. Veldbeemd kiemt na drie weken, maar engels raaigras na al een week. Na zes weken is de grond wat mee omhoog gekomen langs de opkomende grasspriet. Met een wals rollen we de grond weer naar beneden. De grasspriet gaat dan ook plat, maar dat is tijdelijk en geeft niet. Belangrijk is dat door de aangedrukte grond de wortel steviger verankerd ligt."

"Na tien weken beginnen we regelmatig te maaien. De grassprietten houden we op 3,5 tot 4 centimeter. Het regelmatig maaien zorgt ervoor dat het grasplantje niet keer op keer grote klappen krijgt wanneer hij van 8 centimeter ineens tot 4 centimeter wordt teruggebracht. Door de regelmatige snoei heeft hij genoeg energie om ondergronds een uitgebreid wortelpakket aan te maken. Indien nodig kun je beregenen of bemesten, daarvoor moet je iedere dag een kijkje

Egaliseren

Zaaien

“Graszoden kweken lijkt op de intensieve verzorging van een kwetsbare baby”

gaan nemen op het veld. Graszoden kweken doe je met je ogen: je kunt zo zien of het gras een tekort heeft aan stikstof, kali, fosfaat, mineralen of water of dat het ziektes heeft. Dan dien je een ‘medicijn’ toe, zoals insecticiden of schimmelbestrijder. Gras is net een baby en heeft dagelijks zorg nodig. Ook omdat er iedere dag wel iets mee aan de hand is. Als je als kweker – en dus als ook als fieldmanager die zelf zijn veld heeft ingezaaid – regelmatig water, voeding en maai-beurten aan je gras toedient, wordt je gras het allersterkst.”

“In de herfst maak je je grasplanten klaar voor de winter. Dat doe je door ze geleidelijk aan minder voeding en minder bewerking te geven. Eigenlijk breng je ze in winterslaap. Net zoals een boom heeft gras in de winter geen voedingsstoffen of water nodig en groeit het ook niet.”

Hier ontstaat een verschil tussen graszodenkwekers en fieldmanagers. Vloet: “In stadions

Maaien

Walsen

moeten de fieldmanagers er in de winter alles aan doen om het gras ‘wakker’ te houden door te zorgen dat het gras altijd water, lucht, licht en voeding krijgt. Hierdoor houden ze de mat groen. Maar dat is feitelijk een tegennatuurlijk proces.”

“Voordat de graszodenkweker zijn product kan gaan leveren, gaat hij nogmaals het veld walsen, zodat de mat vlak genoeg is om zoden uit te kunnen snijden, ofwel ‘oogsten’. Wanneer de zoden worden opgerold, rolt een plastic tegen de zanderige onderkant van de zode mee. Dit is om te voorkomen dat het gras na de plaatsing vuil oogt. Na de oogst gaan de zoden per vrachtwagen of per vliegtuig naar een stadion. Nadat we de grasmat hebben aangelegd, begeleiden we de sportveldbeheerders telefonisch of over de email in hoe ze de mat zo goed mogelijk kunnen verzorgen.”

Transport

Per vliegtuig... Gras kan een hele reis afleggen. Vloet: “Ja, het is een heel nauwgezet en veelomvattend logistiek proces om bijvoorbeeld een konvooi van tientallen vrachtwagens op tijd bij een stadion te laten aankomen. Daarin mag niets misgaan. Omdat je met internationale wetgeving te maken hebt, is het ook belangrijk dat je addertjes onder het gras van tevoren uitzoekt. In Zwitserland mag je als vrachtwagen na tien uur 's avonds niet meer de weg op. Met het EK aldaar in 2008 moesten we dus permissiebriefjes regelen die de vrachtwagenchauffeurs konden

“Als het moet, kunnen we binnen 24 uur een grasmat vervangen”

Gerdien Vloet: “We geven het stadionmanagement een tool in handen om het stadionrendement te verhogen.”

laten zien als ze onderweg door politie werden aangehouden.”

Zode versus ingezaaide mat

Wat is nu het verschil in eigenschappen tussen zelfgezaaid gras en een graszode?

Vloet: “De graszode is al minimaal een jaar oud en heeft al een stevig wortelpakket, hij heeft alle seizoenen al een keer meegemaakt. De zode heeft ook een hoge grasdichtheid omdat graszodenkwekers extra zaaïen. De zode moet zo stevig zijn omdat het een exportproduct is. Stevigheid is een noodzaak voor het oppakken van een zode en voor zijn vervoer. Nadeel van zelfgezaaid gras is dat het tijd kost voordat er een mooie mat ligt. Vogels kunnen het zaad wegpikken en waar toch op de mat gelopen wordt, ontstaan kale plekken en kuilen.”

Hendriks vult aan: “Maar bij stadions is het grootste verschil tussen gezaaid gras en graszoden dat

Een zode van 1,20 meter en een van 2,40 meter breed

Zoden op de vrachtwagen

de luchtcirculatie en licht niet voldoende zijn om gras optimaal in te laten groeien. Zo'n groeiproces duurt drie maanden en als er iets misgaat, nog langer. Dat gaat nooit, want dan begint de competitie alweer. Graszoden zijn in een mum van tijd aangelegd. Het duurt bij ons door onze machines zo'n acht uur om de oude mat eruit te frezen en de grond te egaliseren, acht uur om de nieuwe vloer te leggen, en nog eens acht uur om de mat wedstrijdklaar te maken. We houden 48 uur aan, maar als het moet, kunnen we binnen 24 uur een grasmat vervangen."

Speed is the key

Vloet: "Ja, dat is vooral belangrijk omdat de stadions ook voor evenementen gebruikt worden. We geven het stadionmanagement een tool in handen om het stadionrendement te verhogen. Waar vroeger geen ruimte was voor evenementen, is die er nu wel. Want als een grasmat er snel uit moet en een nieuwe erin, kan dat."

Wat is de vervangingsfrequentie bij een open stadion? Hendriks: "om de 10 tot 15 jaar een nieuw

veld. "En bij dichte stadions? Hendriks: "Een tot twee keer per jaar, dat hangt ook af van het wedstrijd- en evenementenschema." En bij het evenementenstadion Amsterdam Arena? Vloet: "Daar worden jaarlijks zo'n 80 evenementen gehouden inclusief de trainingen en wedstrijden, dus dat veld wordt 1,5 keer per week intensief gebruikt. De Arena vervangt zijn grasmat twee tot drie keer per jaar."

Verder kijken dan je neus lang is

Is snelheid iets om in te investeren naar de toekomst toe? Zo ja, waarmee kan dat? Hendriks: "Jazeker. Hogere snelheid krijg je door telkens de machines te innoveren, zodat steeds grotere zoden verplaatst en gelegd kunnen worden. Voorheen bestonden er kleine zoden, van 1,5 centimeter hoog en 40 centimeter breed. Daarvan had je achtduizend stuks nodig om in een stadion te leggen. Sinds ongeveer tien jaar zijn er zoden van 1,20 meter breed, 12 meter lang en 3,5 centimeter hoog, die een ton wegen per zode. Omdat we zelf machines hebben bedacht die nog grotere zoden aankunnen, zijn we tot nu toe de enige die een zode kunnen maken en leggen met een grootte van 2,40 meter, 15 meter lang en 3,5 centimeter dik. Groot voordeel van deze afmetingen is dat deze zoden per stuk twee ton wegen en van zijn levensdagen niet zullen verschuiven. Daarbij komt dat je achtduizend kleine zoden nodig had om een veld aan te leggen. Bij de 2,40-zode kun je met 550 eenheden toe. Hierdoor heb je een

moete aansluiting en minder naden."

Wat is jullie drijfveer om te innoveren?

Hendriks: "Je ziet dat er problemen ontstaan in een markt zoals bij de dichte stadions met een druk evenementenprogramma. Dan wil je zo goed dat probleem kunnen oplossen. Om als leverancier meerwaarde te bieden, moet je voorlopen op de rest van de markt. Daarom denken wij altijd vijf jaar vooruit. Wij kwamen als eerste met de apparaten om een 1,20-zode te kunnen maken en leggen. Die machine hebben we naar verloop van tijd verkocht, waarnaar de hele markt met die machine kon gaan werken. We moesten de machine wel verkopen, om de investeringskosten in de innovatie terug te verdienen. Omdat je voor je eigen productieproces innoveert, kun je geen gebruik maken van geld van investeerders. Toen we de oude machine op de markt hebben gebracht, hadden we alweer een nieuwe machine ontwikkeld voor onszelf."

Hendriks sluit af: "En nu zijn we ook alweer voorbij de horizon aan het kijken. Zodra we onze huidige machines verkopen, hebben we alweer wat anders."

"Om als leverancier meerwaarde te bieden, moet je voorlopen op de rest van de markt"

Wil Hendriks: "Wij denken altijd vijf jaar vooruit."